

PATRIMONIO | EL ACUERDO ENTRE AYUNTAMIENTO Y GENERALITAT SE FIRMÓ EL PASADO MES DE DICIEMBRE

L'ANÀLISI

JOSEP M. MACIAS I JORDI LÓPEZ
Arqueòlegs de l'ICAC

La restauració del teatre romà: elements de reflexió

els criteris de restauració arquitectònica en el Patrimoni Històric són nombrosos i han variat allarg del temps. Aquests continuaran evolucionant i permanentment seran objecte de polèmica. De vegades, malauradament, també esdevenen elements de confrontació política o bé arriben a l'esfera jurídica. És una realitat complexa, sotmesa a discrepàncies, i que es troba regulada per diversos textos legals així com convencions internacionals sobre els preceptes d'intervenció en el patrimoni comú. El darrer document de referència és la Carta de Cracòvia 2000, en què participaren destacats membres de la Unesco, l'Icomos i l'Iccrom. En síntesi, avui en dia es defensen els principis de mínima intervenció i de màxima reversibilitat.

En el cas dels teatres romans, les actuacions efectuades a l'antiga Hispània reflecteixen l'evolució dels criteris arquitectònics i museogràfics. El cas més antic que volem destacar és la restauració del teatre de Mèrida. Els treballs efectuats a partir de l'any 1916 optaren per una restitució gairebé completa del recinte, que avui ningú qüestionaria i que forma part dels equipaments culturals de la capital extremeña (Festival Internacional de Teatro Clásico per exemple). Un cas semblant podria ser l'amfiteatre de Tarragona, restaurat als anys 60 del passat segle quan es va construir una nova graderia que forma part de la nostra visió icònica de l'edifici. L'espai fou aprofitat com a recinte cultural a partir de les representacions de la *Pasio Fructuosi* (des de l'any 1990) i és indispensable en el festival de Tarraco Viva.

La restauració del teatre romà de Sagunt s'inclou en aquesta tendència, però en aquest cas la polèmica generada dugué a una batalla jurídica que va acabar l'any 2000, quan el Tribunal Suprem la va considerar il·legal. Ara l'obra està immersa en el que s'anomena procés de «de-restauració». S'ha escrit molt sobre el cas i n'hi ha moltes opinions, però tothom coincideix que el gran perjudicat és el teatre romà que prou havia fet en «sobreviure» al llarg dels segles.

El cas valencià planteja una nova dimensió de les actuacions de restauració i això es tingué en compte en modèlic projecte dut a terme per la Fundación Teatro Romano de Cartagena. Aquí la intervenció en l'edifici fou mínima i l'aposta se centrà en un nou espai museogràfic annex, en el qual s'exposen les principals troballes i es

Imatge virtual de l'estructura metàl·lica que es col·locarà al teatre romà per recrear la volumetria que tenia.

despleguen les noves tecnologies de difusió o recreació. Tot plegat, el pressupost inicial no fou molt superior al que acabarà costant el nostre projecte de «gestió integral» del parking intel·ligent de Jaume I.

A Tarragona, a mitjan anys 30 del segle passat es van excavar les restes del fòrum romà entre els carrers Lleida i Soler. L'Estat va trigar 30 anys a restaurar-lo, havent transcorregut entremig la Guerra Civil. Als anys 40-60 l'amfiteatre es va excavar i reconstruir. A mitjan anys 70 van quedar al descobert les restes del teatre romà i ara, 40 anys després –i sense cap guerra i postguerra que pugui servir d'excusa– el govern efectua una primera museïtzació d'envergadura que no suposa una acció definitiva sobre el monument; sinó només una intervenció arquitectònica parcial. Per bé que les comparacions sempre són odioses, aquesta realitat serveix per copsar el nivell de la gestió pública dels monuments de la ciutat i la manca d'inversions potents per part d'aquells que ens han governat durant l'etapa democràtica.

Malgrat tot, ens hem de felicitar de la bona notícia: finalment s'inverteix en un monument que era una de les màximes vergonyes de Tarragona en l'àmbit patrimonial, i diem vergonya en un triple sentit: el d'haver permès la seva destrucció en diverses etapes a partir de finals del segle XIX quan va ser descobert, per la manera que es va salvar el monument (només sota una forta pressió popular) i pels 40 anys malbaratats d'abandonament quasi total. El teatre fou inclòs en la Unesco World Heritage list l'any 2000.

Ara bé, en què consisteix l'actual projecte de rehabilitació del teatre? L'espera ha valgut la pena? La Generalitat de Catalunya op-

tà per encarregar l'obra a l'Estudi d'Arquitectura Toni Gironès Saderra, que té una línia d'expressivitat arquitectònica prou coneguda. No hi ha hagut un concurs obert d'idees i el projecte únic ja està aprovat i a punt d'execució. Aquest projecte consisteix fonamentalment a aixecar una malla metàl·lica d'acer corrugat que restitueixi la volumetria de les grades del teatre allà on aquelles no es conserven, que és la major part de la superfície. El resultat esperat és que l'espectador es faci la idea de la volumetria original de l'edifici.

Ara bé, considerant la situació actual del conjunt arqueològic i l'impacte que aquesta estructura d'acer tindrà sobre el monument, cal meditar si estem davant d'una proposta encertada o, el teatre com a monument acabarà perjudicat.

Finalment s'inverteix en un monument que era una de les màximes vergonyes de la ciutat

Considerem que, com és recomanable, haurien de finalitzar-se les excavacions del monument romà. Actualment queden a vista les primeres grades, aïllades de les grades superiors pels grans rebaixos de les fàbriques que s'instal·laren allí el segle XX. Però entre aquest esvoranc i el carrer Caputxins hi ha una sèrie de punts on es conserven, enterrades, les grades de la *cavea* superior. Som del parer que abans de començar a fer restitucions, és necessari excavar la part superior del teatre per connectar bé el monument. A més és un punt crític, ja que cal donar una

solució definitiva al gran desnivell existent entre el solar del teatre i el carrer Caputxins, que actualment està limitat per una sèrie de murs de diferents èpoques que conformen una mena de *patchwork* arquitectònic d'aspecte tercermundista. És aquest –el límit del solar– un tema important sobre el qual caldria actuar en primera instància, ja que les diverses tanques actuals, hereves majoritàriament dels edificis industrials del segle XX, oculten el monument.

Sobta que la intervenció es limiti a part de les grades (només es restitueixen la primera i segona *cavea*, deixant la tercera i el *frons scaenae*), amb la qual cosa s'està dibuixant un teatre molt més petit del que era en realitat. Si es pretén recuperar la volumetria per què no es fa el mateix amb l'escena i el seu mur de fons? Això potser és la «por saguntina». En tot cas, tal com estan les coses, millor. El projecte no afavoreix la comprensió global del monument, que té restes en els baixos del núm. 5 del carrer dels Caputxins.

La idea d'una estructura de malla metàl·lica plantada al bell mig de les restes romanes, amb una alçada d'uns 10 metres, planteja, al nostre parer, una sèrie d'inconvenients. El primer i més evident és l'efecte estètic que produirà. La vista es dirigirà sense dubte cap aquesta estructura, i no cap a les poques restes romanes del teatre. Una estructura que, malgrat l'intent d'explicar la volumetria de les grades, serà un atractiu *per se*, és a dir, que en l'aspecte visual tindrà més visibilitat que el monument mateix. El resultat serà una mena d'escultura de ferralla postmoderna plantada sobre unes restes romanes en mig d'un entorn sense cap mena de tractament integral (restauració de restes ro-

manes adjacents al teatre i murs de contenció del solar).

Per altra banda, i sense desconsiderar la professionalitat dels operaris que hi intervinguin, no creiem en una absoluta reversibilitat de les obres a efectuar. La fonamentació de l'estructura metàl·lica precisa de profunds micropilotatges que, per la seva pròpia mecànica, de cap manera poden ser objecte de seguiment arqueològic, amb la qual cosa l'estratigrafia arqueològica subjacent pot veure's greument afectada. A més la manipulació i moviment de tones de ferro durant el muntatge per sobre de les restes romanes les exposa a possibles danys malgrat les precaucions que puguin prendre's. I si algun dia s'ha de treure?

Es preveu un tractament anti-oxidant per l'acer, però ens preguntem si amb el pas del temps el rovell acabarà afectant-lo i acabarà tacant la superfície i les mateixes pedres romanes. Respecte a aquest punt, hem de recordar que cap tractament d'aquesta mena dura per sempre i que el rovell, tard o d'hora, acabarà fent acte de presència. Tots tenim present els que està succeint actualment amb el tan premiat jardí vertical de la Tabacalera. Tot i que desconeixem les característiques dels materials emprats, creiem que és una solució arriscada i del tot innecessària.

Actualment, la comprensió visual d'aquest edifici pot obtenir-se per nombroses tecnologies digitals o gràfiques no invasives. I més econòmiques.

És més que probable que l'estructura metàl·lica acabi convertint-se en refugi de coloms i gavines amb els problemes que això comportarà, sobretot d'excrements sobre el mateix monument. El resultat final és previsible: una mena d'escultura postmoderna ancorada sobre el teatre romà i convertida en un gran colomar.

Ens preguntem si l'Arquitectura està al servei de l'Arqueologia o bé l'Arqueologia només és el sosteniment d'una nova Arquitectura. El teatre romà demana una intervenció urbanística, no una intervenció puntual sense una estratègia comuna que abraçi tota la part baixa de la ciutat.

Creiem que aquest no és el camí adequat i ens ha sorprès l'aposta de la Generalitat de Catalunya. Però ens sorprèn encara més que aquestes línies siguin les primeres manifestacions públiques de discordança.

Recordem, mínima intervenció i màxima reversibilitat.